

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАН УКРАЇНИ»**

ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ІНДОЛОГІВ

**ІНДІЯ:
ДАВНИНА І СУЧАСНІСТЬ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Вип. III

КИЇВ 2025

УДК 94+323+327(540)

I-60

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України» (протокол № 3 від 30 квітня 2024 р.)*

Рецензенти:

Борділовська О.А., д.політ.н., доц.

Манжола В.А., д.і.н., проф.

Рубель В.А., д.і.н., проф.

Редакційна колегія:

Лукаш О.І., к.і.н., с.н.с. (відповідальний науковий редактор)

Олійник О.М., к.е.н., с.н.с.

Швед В.О., к.і.н., доц.

Індія: давнина і сучасність: збірник наукових праць. Вип. III / від. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Всеукраїнська асоціація індологів. К., 2025. 286 с.

До збірника наукових праць увійшли статті та матеріали учасників IV та V Всеукраїнських конференцій індологів (2018 та 2024 рр.), а також дослідження співробітників ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» з проблем індології у 2018–2024 рр. Збірник присвячений висвітленню різних аспектів історії Індії з далекої давнини до наших днів, а також окремим питанням індійської релігії, філософії, філології та мистецтва. Значна увага приділяється особливостям та закономірностям розвитку сучасної Індії, аналізу її внутрішньої та зовнішньої політики.

УДК 94+323+327(540)

I-60

*За достовірність інформації в опублікованих матеріалах відповідають автори.
Передрук можливий у разі посилання на автора і видання.*

© Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2025.

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

STATE INSTITUTION

**«INSTITUTE OF WORLD HISTORY
OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE»**

ALL-UKRAINIAN ASSOCIATION OF INDOLOGISTS

**INDIA:
ANTIQUITY AND MODERNITY**

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

Iss. III

KYIV 2025

УДК 94+323+327(540)

I-60

*Recommended for publishing by the Academic Council of the State Institution
“Institute of World History of the NAS of Ukraine” (the record No 3, April 30, 2024)*

Reviewers:

Bordilovska O., D.Sc. (Polit.), Ass. Prof.

Manzhola V., D.Sc. (Hist.), Prof.

Rubel V., D.Sc. (Hist.), Prof.

Editorial Board:

Lukash O., Ph.D. (Hist.), SRF, Chief Scientific Editor.

Oliynyk O. Ph.D. (Econ.), SRF.

Shved V. Ph.D. (Hist), Ass. Prof.

India: Antiquity and Modernity: collection of scientific works. Issue III / Ed. by Olga Lukash; The National Academy of Sciences of Ukraine, State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”, All-Ukrainian Association of Indologists. Kyiv, 2025. 286 p.

The collection of scientific works includes the articles of the participants of the IV & V All-Ukrainian conferences of Indologists (2018, 2024) and also scholar materials by researchers of the State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine” on problems of Indology produced in 2018–2024. The presented articles deal with the various aspects of the history of India from deep antiquity to the present, and with certain issues of Indian religion, philosophy, philology and arts. A great attention is paid to the peculiarities and patterns of modern India development, analyzing its internal and foreign policies.

УДК 94+323+327(540)

I-60

Authors are responsible for authenticity of information in the published materials.
No part of this publication may be reprinted without reference.

© State Institution “Institute of World History of the
National Academy of Sciences of Ukraine”, 2025.

Зміст

Вступ	9

Історія

Lukash O. The Republic of India Development Model: Historical Retrospect.....	18
Чувпило О.О. Індійські національно-патріотичні організації у боротьбі за самоврядування (50– 80-ті роки ХІХ ст.).....	33
Пророченко Н.О. Історія розповсюдження ісламу та мусульман в Індії.....	45

Економіка і політика

Bondarets M. The Republic of India Socio-Economic Development in the Context of Reforms (90s of the 20th century).....	54
Вітер І.І., Вітер В.І. Економіка незалежної Індії в умовах глобалізації: особливості та проблеми розвитку.....	63
Шуркова О.О., Тихоненко І.В. Водне питання у відносинах Індії та Пакистану: економічний та політичний аспект.....	75

Міжнародні відносини

Швед В.О. Арабські країни Перської затоки та Індія: розвиток відносин стратегічного співробітництва.....	84
Олійник О.М. Пріоритети зовнішньополітичних відносин Індії та Китаю у контексті глобальних викликів.....	94
Тихоненко І.В. Роль та значення «індійського» фактору в зовнішній політиці Пакистану.....	102

Персоналії

Golubiev K. Narendra Modi: Politician and Reformer.....	115
Чувпило Л.О., Чувпило О.О. Д.М. Овсянико-Куликовський: наукова та педагогічна діяльність в Україні.....	126
Бесєдіна Н.В. Сароджині Найду: жінки у національно-визвольному русі Індії.....	136

Релігія і філософія

Гнатовська Г.В. Роль періодизації в історичних дослідженнях індійської філософії.....	143
Кіхно О.В. Дихотомія національного та універсального у філософії Шрі Ауробіндо Гоша.....	155
Карпіцький М.М. Онтологічні передумови панентеїзму у веданті.....	165
Калантарова О.Ю. Буддійська спадщина Індії – вчення Калачакри.....	180

Мова і література

Реутов Є.А. Індо-слов'янські паралелі у контексті порівняльно-історичного вивчення мов (до питання календарної обрядовості).....	189
Колаткар А. Зі збірки «Джедзурі» / Переклад і примітки Д.В. Бурби.....	196
Реутов Є.А. Сант Екнатх – кілька рядків поезії маратхського бгакті.....	203
Надольська Р. Жіночі образи у творі «Книга папуги» Могаммеда Кадері...216	

Культура

Ryzhey O. Development of Indian Dance Culture as an Unique Phenomenon of the Independent Ukraine.....	226
Скобликова М.І. Індія очима українського митця Олексія Ковалю.....	232

Громадські організації

Lukash O. All-Ukrainian Association of Indologists: 25 Years of Activity (in English and Ukrainian).....	240
Устінова В.Ф. Товариство “Україна–Індія” як платформа розвитку українсько-індійських культурних зв'язків та народної дипломатії.....	262
Грицай С.М. Полтавський центр «Шанті»: внесок у розвиток українсько-індійських культурних зв'язків.....	274

Відомості про авторів:	283

**ЗІ ЗБІРКИ «ДЖЕДЗУРІ»
(Переклад, коментар і примітки Д.В. Бурби)**

За фахом Арун Балкришна Колаткар (1932–2004 рр.) був художником і став доволі відомим графічним дизайнером, але справжню популярність йому принесли написані ним мовою маратхі модерністські вірші. У 1966 році Арун Колаткар опублікував авангардні переклади англійською мовою віршів видатного маратхського поета-бгакта Тукарама (XVII ст.), а 1976 року був виданий англомовний збірник А.Б. Колаткара – «Джедзурі» (окремі вірші, що ввійшли до нього, публікувалися раніше), у якому описані враження від одноденної поїздки у відоме місце паломництва (місто Джедзурі, штат Махараштра, Індія).

У 1977 році збірник «Джедзурі» був відзначений літературною премією британської Співдружності націй. Багато віршів збірника можуть сприйматися як антиклерикальна сатира, однак шанувальники творчості поета зазначають, що він поєднував погляд скептика з баченням містика й був спадкоємцем середньовічних поетів традиції *бгакті*, що обстоювали рівність людей перед богом і бачили божественне в усьому. Хоча індійському традиціоналісту висловлювання А.Б. Колаткара можуть здаватися блюзнірством, поет бачить у скелях і каменях Джедзурі, у напіврозвалених будівлях міфічні образи; ці предмети для нього живі, їхнє існування наповнене сенсом.

Яшвант Рао

Ви шукаєте бога?
Я знаю непоганого.
Його звать Яшвант Рао¹,
і він один із найкращих.
Подивіться на нього,
Коли знов будете у Джедзурі.

Звісно, він бог лише другого класу,
і місце йому відвели за межами головного храму.
Навіть за зовнішньою стіною –
наче він із
торговців чи прокажених.

Я знав богів із гарнішим лицем,
акуратніше прикрашених.
Богів, що тягнуть з вас гроші.
Богів, що тягнуть з вас душу.
Богів, що штовхають вас
ходити по жаринам багаття.
Богів, що вкладають дитину
у вашу дружину.
Або — ніж у вашого ворога.
Богів, що кажуть вам, як жити,
як подвоїти свої статки,
як потроїти земельні володіння.
Богів, що ледь стримують посмішку,
коли ти плазуєш до них цілісіньку милю.
Богів, що смерть твою побачать враз,
якщо не купиш їм прикрас.
Усіх їх, безсумнівно, уславляти треба,
але, як на мене, вони надто симетричні,
чи надто театральні.

Яшвант Рао — базальтова брила²,
яскраво-[червона], немов скринька поштова,
він – наче протоплазма
чи з магми великий оладок,
кинутий до стіни,
без рук, без ніг,
і навіть без жодної голови.

Яшвант Рао.
Це бог, з яким вам треба зустрітись.
Якщо вам бракує кінцівки,
Яшвант Рао подасть руку
і поставить на ноги.
Яшвант Рао
не робить нічого театрального.
Не каже про землю обітовану
чи про квиток на ракету, що летить на небо.
Але якщо кістки зламані,
він їх зростить.
Він зробить здоровим ваше тіло,
сподіваючись, що дух сам про себе подбає.

Він просто такий собі костоправ.
Просто в нього немає рук, ніг, голови,
і тому йому, бува,
легше вас зрозуміти.

Низенький храм

Своїх богів низенький храм тримає у п'їтьмі.
Жерцю даєш ти сірники.
Один за одним йдуть боги до світла.
Бронза весела. І камінь сміється. Не дивно.

На мить, не довшу за сірник,
За жестом жест, оживши, помира.
За позою, що зникла, іншу бачиш,
і знов вона зникає.

«Хто був це?» — ти жерця питаєш.
«Богиня восьмирука», — каже він.
Сірник скептично чмихнув.
Є змога рахувати.

«Але ж у неї вісімнадцять рук!» — висловлюєш протест.
Дарма. Жрець знає, що вона — «Богиня восьмирука»³.

На сонце виходиш і смалиш там свій «Чармінар»⁴.
І граються діти на Курминій⁵ спині завдовжки шість метрів.

Рубець

Що таке бог,
а що — камінь?
Між ними межа
(чи є взагалі?)
надтонка в Джедзурі.
Тут камінь усякий —
це бог або божий кузен.

Крім бога збіжжя
тут нема,
і тільки бога люди жнуть
на бідних, неродючих землях,
суворих скелях —
всенький рік
вдень і вночі.
Гігантський скелі шмат
(такий, як спальня десь) —
Кхандоби⁶ жінка, що заклала.

А тріщина, що в скелі цій,–
Це шрам, залишений мечем Кхандоби.
В пориві люті вдарив він її колись.
Зроби на камені рубець –
і з'явиться легенда.

Пагорби

пагорби
демони
піском обтерті плечі
вкриті сланцем

демони
пагорби
крізь ребра скель
угору лізе кактус

пагорби
демони
коліна з кварцу
крижі з вапняку

демони
пагорби
кактуса ікло
у м'ясі небес

пагорби
демони
хребет зі сходів
рубаних у скелі

демони
пагорби
пещені сонцем
піщанику стегна

пагорби
демони
граніт кісток тазу
обвалені арки
демони

Поріг
Це не поріг.
Це стовп, що ліг на бік.
Отакечки.
Так воно й є.

ПРИМІТКИ:

¹ Ім'я *Яшвант Рао* походить від санскр. *yaśavant* («славетний») та *gājan* («князь»). Так звали, зокрема, учасника англо-індійської війни, правителя князівства Індраура (1776–1811) та відомого індійського політика (1913–1984), який певний час займав посаду міністра оборони Індії, а потім — міністра закордонних справ. Виникнення культу Яшванта Рао описує Удгав Аштукар: «У середньовіччі людину без тілесних вад (зазвичай із касти *матант*) приносили в жертву (радше, він погоджувався бути похованим живцем) коли починалося будівництво форту, мосту, дамби тощо. Вважалося, що від подібного жертвопринесення залежить доля цих споруд. Таку обожену посмертно людину, принесену в жертву, називають Яшвантом Рао. Оскільки чоловік був бездоганної статури, він отримав чудодійну силу вправляти кістки та зцілювати зламані кінцівки» [Ashturkar 2013].

² Природні необроблені камені, що стали об'єктом поклоніння, мають назву *сваямбгу-мурті* (*svayambhu-mūrti* «самовиявлений образ»).

³ Субстантивований прикметник Аштабгуджа (*aṣṭābhujā* «восьмирука») вживається як власне ім'я богині Дурги (дружини бога Шіви).

⁴ «Чармінар» — популярний у минулому індійський тютюновий бренд; рекламувався як «міцні цигарки для сильних чоловіків». У сімдесятих роках минулого сторіччя тютюнові компанії ще не були зобов'язані попереджати про шкоду тютюнопаління фотографією легень, уражених раком, і увесь бік пачки займало зображення відомого пам'ятника Гайдарабада — мечеті Чармінар (*śārminār* «чотири мінарети»). 26 вересня 2004 року індійські газети повідомили, що Арун Колаткар помер від онкологічного захворювання.

⁵ Курма (санскр. *kūrma* «черепаха») — друге з десяти головних втілень (*daśāvatāra*) бога Вішну. У храмі Кхандоби є масивна латунна черепаха.

⁶ Кхандоба (маратхі *khaṇḍobā*) — бог пастухів, якому поклоняються переважно в Магараштрі. Має риси Шіви, Сур'ї, Картікеї. Ім'я походить від санскритського *khaṅga* («меч»). У місті Дждзурі саме Кхандобі присвячений головний храм — одне з найпопулярніших міст паломництва в Магараштрі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ashturkar Uddhav A. Arun Kolatkar's Yeshwant Rao: A Stylistic View of the Mythical Text. *Ruminations: The Andean Journal of Literature*. 2013. P. 88–100.
2. Bird Emma. Reading postcolonial poetry: Arun Kolatkar's Jejuri. *The Journal of Commonwealth Literature*. 2012. Vol. 47. Iss. 2. P. 229–243.
3. Delmonico Elizabeth Otten. Rasa in Arun Kolatkar's Jejuri: An Application of Classical Indian Aesthetics. *Soundings. An Interdisciplinary Journal*. 2000. Vol. 83. № ¾. P. 519–542.
4. Dutta Amar. Arun Kolatkar's Jejuri: A Conflict between Myth and Reality, Faith and Scepticism. *PostScriptum. An Interdisciplinary Journal of Literary Studies*. 2018. Vol. III, № 2. P. 118–129.
5. Kolatkar Arun. *Jejuri*. Bombay: Clearing House, 1976. 58 p.
6. Kharbe, Ambreen Safder. Arun Kolatkar's Jejuri: a Religious Satire. *Research Scholar*. 2015. Vol. 3, Iss. I. P. 503–513.

7. Patke Rajeev S. *Modernist Literature and Postcolonial Studies*. Edinburg: Edinburg University Press, 2013. P. 111–112.
8. Rao R. Raj, Pandit Huzaifa. Jejuri and the poetics of Subcultural Resistance. *Summerhill*. 2015. Vol. 21, № 1. P. 43–50.
9. Theodore Suji Brindha and Jason Adrin Sanchia. Arun Kolatkar's Yeshwant Rao – a Religious Satire. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*. 2019. Vol. 6, Iss. 3. P. 93–100.

Курма (санскр. kūrma – «черепаха»),
друге з десяти головних втілень (daśavatāra) бога Вішну.
В храмі Кхандоби у місті Джедзурі є масивна латунна черепаха.

Яшвант Рао — базальтова брила,
яскраво-[червона], немов скринька поштова...

Наукове видання

**ІНДІЯ:
ДАВНИНА І СУЧАСНІСТЬ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Вип. III

**Відповідальний науковий редактор:
О.І. Лукаш**

**Технічний редактор:
К.В. Голубєв**

Підписано до друку 30.05.2024. Формат 60 x 90/16.
Папір офс. Гарнітура PetersburgC.
Ум. друк. арк. 17.88.
Тираж 300 прим. Зам. 25-04

Видавець: НАН України,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Віддруковано ФОП Бахун В.Ю.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 181 від 15.09.2000 р.
Тел./факс: 235-75-28, 235-00-09.